

Řemesla a tradice Krušných hor

Handwerke und Tradition im Erzgebirge

Život v krajině Krušných hor

Impulzem k osídlení jinak nehostinné krajiny Krušných hor se stalo objevení bohatých rudných žil. Zatímco mírnější saské svahy byly osídlovány už od 12. století, příká česká strana zůstávala zalesněná a neobydlená. Teprve v 15. století se osídlení rozšířilo i okolo cínových ložisek na české straně. Náhlý a rychlý rozvoj však přineslo teprve objevení stříbra u dnešního Jáchymova.

Rozvoj těžby významně přetvářel krajinu hor. Během tzv. stříbrné horečky vyrostla v celém Krušnohoří horní města, okolo štol vznikala rozptýlená zástavba hornických, později i selských domů. Krajinu protkala síť štol, cest i vodních příkopů. Přírodní podmínky však stále omezovaly způsob života. Bylo výhodnější dovážet potraviny z podhůří než obdělávat neúrodnou půdu. Když po prvním poklesu těžby koncem 16. století dovoz podražil, museli se horníci, kteří neodešli, přizpůsobit. Kromě prostého zemědělství tak s každou další krizí těžby rostla důležitost řemesel. Klíčové bylo zpracování dřeva, od uhlířství až po soustružení hraček, textilní výroba a krajkařství i další řemesla. Po první světové válce se úspěšně rozvíjel i cestovní ruch.

Tvrď na Krušnohoří dopadla hospodářská krize konce 20. let 20. století. V českém Krušnohoří obývaném z 90 % Němci, kteří se stali menšinou v nově vzniklému

Leben in der Landschaft im Erzgebirge

Zum Impuls zum Besiedeln von der sonst unwirtlichen Landschaft im Erzgebirge wurde die Entdeckung von großen Erzvorkommen. Während die sanfteren sächsischen Hügel bereits ab 12. Jh. besiedelt wurden, blieb die steile tschechische Seite waldig und unbewohnt. Erst im 15. Jh. verbreitete sich die Besiedlung auch um die Zinnlagerstätten auf der tschechischen Seite. Eine schlagartige und rasche Entwicklung brachte aber erst die Entdeckung vom Silber in der Nähe vom heutigen Joachimsthal.

Die Entwicklung vom Abbau hat bedeutend die Gebirgslandschaft umgestaltet. Während des sog. Ersten Berggeschreys wuchsen im ganzen Erzgebirge Bergstädte auf, um die Stollen entstand eine zerstreute Bebauung von Bergmanns- und später auch Bauernhäusern. Die Landschaft wurde durch ein Netz von Stollen, Straßen sowie Wassergraben durchwebt. Die Naturbedingungen haben aber nach wie vor die Lebensweise eingeschränkt. Es war günstiger, die Lebensmittel aus dem Vorgebirge zu holen, als den unfruchtbaren Boden zu bearbeiten. Als nach dem ersten Nachlassen des Abbaus am Ende des 16. Jh. der Import teurer wurde, mussten sich die Bergleute, die nicht weggegangen sind, anpassen. Neben der bescheidenen Landwirtschaft nahm so

© Erzgebirgisches Spielzeugmuseum Seiffen

mit jeder weiteren Krise des Abbaus die Wichtigkeit der Handwerke zu. Die Schlüsselrolle spielte die Holzverarbeitung, von Kohleherstellung bis zum Drehen der Spielzeuge, Textilproduktion und Klöppeln sowie weitere Handwerke. Nach dem ersten Weltkrieg entwickelte sich erfolgreich auch der Fremdverkehr.

Rašeliníště u Kühnheide / Ein Moorgebiet bei Kühnheide

© Wikimedia Commons / Foto: Matěj "Dědek" Bařha

Československu, krize vyvolala příklon k nacistické ideologii, který vyvrcholil v roce 1938 připojením pohraničí k Německé říši. Reakcí na události druhé světové války se pak stalo vyhnání, resp. odsun Němců. Část odešla jen za hranice do Saska, většina se však rozptýlila po Německu a české Krušnohoří se téměř vylidnilo. Opuštěné domy, ale i podniky se nedářilo osídit. Nově příchozí se potýkali s tvrdými podmínkami, umocněnými uzavřením státní hranice. Pod vlivem politických změn se začal vytrácat tradiční život i řemeslo; na české straně po vysídlení téměř zaniklo.

K opětovnému propojení obou částí hor a rozvoji spolupráce došlo teprve po roce 1990 a významně k němu přispěl i pozdější vstup Česka do Evropské unie.

© Erzgebirgisches Spielzeugmuseum Seiffen
Ve světnici se také pracovalo

In der Stube wurde auch gearbeitet

Das Erzgebirge hat hart die Wirtschaftskrise am Ende der 20. Jahre des 20. Jahrhunderts erwischt. In dem von 90 % durch die Deutschen bewohnten tschechischen Erzgebirge, die in der neu entstandenen Tschechoslowakei zur Minderheit wurden, hat die Krise die Zuneigung zur nationalsozialistischen Ideologie hervorgerufen, die 1938 durch den Anschluss des Grenzgebietes an den Deutschen Reich ihren Höhepunkt erreicht hat. Zur Reaktion auf die Ereignisse des zweiten Weltkrieges wurde dann die Vertreibung, bzw. Verschiebung der Deutschen. Ein Teil davon ging nur hinter die Grenze von Sachsen, die meisten zerstreuten sich aber in Deutschland und das tschechische Erzgebirge hat sich fast entvölkert. Es gelang nicht, sowohl die verlassenen Häuser, als auch die Betriebe zu besiedeln. Die neu angekommenen Menschen hatten mit harten Bedingungen, die durch das Schließen der Staatsgrenze unterstrichen wurde, zu tun. Unter dem Einfluss von politischen Änderungen gingen das traditionelle Leben sowie Handwerk verloren; auf der tschechischen Seite gingen sie nach der Aussiedlung fast verloren.

Das erneute Verknüpfen von den beiden Seiten des Gebirges und die Entwicklung der Zusammenarbeit kamen erst nach 1990 zustande und es trug bedeutend auch der spätere Beitritt Tschechiens zur Europäischen Union dazu bei.

© Erzgebirgisches Spielzeugmuseum Seiffen
Výroba hraček patřila k nejrozšířenějším řemeslům

Die Spielzeugherstellung gehörte zu den meist
verbreiteten Handwerken

Řemesla a regionální výrobky Krušných hor

Řemesla se začala v Krušnohoří intenzivněji rozvíjet teprve po snížení výnosnosti těžby koncem 16. století. Nejprve měla doplňkovou povahu, při opakujících se krizích těžby se však postupně stala hlavním zaměstnáním. Kromě základních řemesel (kovář, truhlář, košíkář) vznikla i řemesla specificky krušnohorská. Od konce 19. století vznikaly ve všech oborech manufaktury, později i továrny.

Na těžbu navazovaly hutě a hamry, ale i zpracování stříbra a cínu, především na nádobí. Při první krizi těžby se rozvinula textilní výroba, zejména krajkařství

Sieber 1929
Postupně se zakládaly manufakture a továrny

Nach und nach wurden Manufakturen und Fabriken gegründet

Handwerke und regionale Erzeugnisse im Erzgebirge

Die Handwerke haben sich im Erzgebirge intensiver erst nach dem Untergang der Erträge des Abbaus Ende des 16. Jahrhunderts entwickelt. Zuerst hatten sie nur ergänzende Bedeutung, bei wiederholten Krisen vom Abbau wurden sie aber allmählich zur Hauptbeschäftigung. Neben Grundhandwerkern (Schmied, Tischler, Korbflechter) entstanden auch Handwerke, die spezifisch fürs Erzgebirge waren. Ende des 19. Jh. entstanden in allen Fachgebieten Manufakturen, später auch Fabriken.

Auf den Abbau waren Hüttenwerke und Schmieden angebunden, aber auch die Verarbeitung von Silber und Zinn, vor allem zum Geschirr. Bei der ersten Krise des Abbaus entfaltete sich die Textilproduktion, insbesondere die Klöppelerei mit Zentrum in Annaberg. Bis zum 20. Jh. überwog das System, dass daheim geklöppelt wurde und die Händler die Spitzen eingekauft und für den Absatz gesorgt haben. Die weitere Krise des Abbaus Ende des 18. Jh. hat die Entwicklung von Drechslerie und Schnitzerei und die Produktion der Holzspielzeuge angestachelt. Zuerst hat sich das Spielwarengeschäft in der Umgebung vom sächsischen Seiffen gefangen, nach 1870 auch auf der tschechischen Seite. Das Spielzeug wurde in ganz Europa sowie

© Erzgebirgisches Spielzeugmuseum Seiffen

Kouřící panáčci

Räuchermänner

s centrem v Annabergu. Až do 20. století převažoval tzv. faktorský systém výroby, kdy se paličkovalo doma a obchodníci pak vykupovali krajky a zajišťovali odbyt. Další krize těžby koncem 18. století podnítila rozvoj soustružnictví a řezbářství a výrobu dřevěných hraček. Nejprve se hračkářství uchytilo okolo saského Seiffenu, po roce 1870 také na české straně. Hračky se vyvážely po celé Evropě i do zámoří. Od 19. století se prosazovaly i levnější hračky vytlačované z tzv. hmoty (směsi papírmaše, sádry a mouky).

Během 19. století se do dřevěných výrobků začala promítat tradice lidových Vánoc. Krušnohorské Vánoce byly propojeny s hornictvím; zvláštní význam zde mělo světlo, jako symbol znovuzrození, ale také naděje uprostřed dlouhé zimy i při kutání

Übersee exportiert. Seit dem 19. Jh. haben sich auch billigere Spielzeuge, die aus sog. Masse (Papiermasse, Gips und Mehl) ausgedruckt wurden, durchgesetzt.

Ab 19. Jh. spiegelte sich in den Holzerzeugnissen die Weihnachtstradition wider. Die Weihnachten im Erzgebirge waren mit dem Bergbau verbunden; eine besondere Bedeutung hatte das Licht als Symbol

der Wiedergeburt, aber auch der Hoffnung mitten im langen Winter, sowie beim Graben unter Tage. Typische Weihnachtsmotive sind so Licherbergmann und Licherengel, Schwibbögen und leuchtende Pyramiden. Im 20. Jh. wurde die Weihnachtsdekoration zum bekanntesten hiesigen Produkt. Typisch war auch die Köhlerei. Die Holzkohle, die für Eisenhütten und Schmieden benötigt wurde, wurde in der Umgebung von Crottendorf auch zur Herstellung

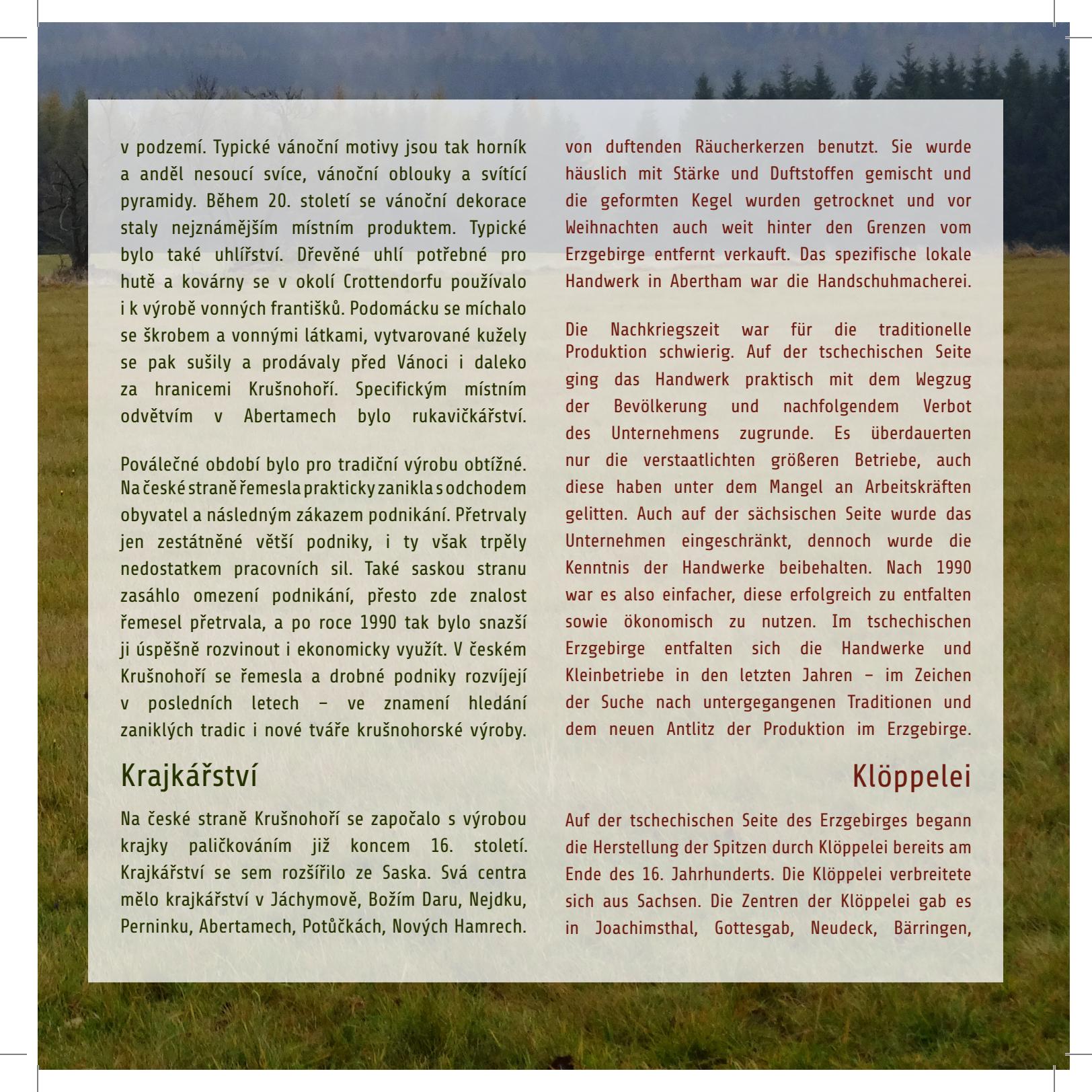
© Erzgebirgisches Spielzeugmuseum Seiffen

© Oblastní muzeum v Chomutově,
expozice Svět Krušných hor

Regionalmuseum in Chomutov,
Dauerausstellung „Die Welt des Erzgebirges“

Foto: Magdalena Kašková

v podzemí. Typické vánoční motivy jsou tak horník a anděl nesoucí svíce, vánoční oblouky a svítící pyramidy. Během 20. století se vánoční dekorace staly nejznámějším místním produktem. Typické bylo také uhlířství. Dřevěné uhlí potřebné pro hutě a kovárny se v okolí Crottendorfu používalo i k výrobě vonných františků. Podomácku se míchalo se škroblem a vonnými látkami, vytvarované kužely se pak sušily a prodávaly před Vánoci i daleko za hranicemi Krušnohoří. Specifickým místním odvětvím v Abertamech bylo rukavičkářství.

Poválečné období bylo pro tradiční výrobu obtížné. Na české straně řemesla prakticky zanikla s odchodem obyvatel a následným zákazem podnikání. Přetrvaly jen zestátněné větší podniky, i ty však trpěly nedostatkem pracovních sil. Také saskou stranu zasáhlo omezení podnikání, přesto zde znalost řemesel přetrvala, a po roce 1990 tak bylo snazší ji úspěšně rozvinout i ekonomicky využít. V českém Krušnohoří se řemesla a drobné podniky rozvíjejí v posledních letech – ve znamení hledání zaniklých tradic i nové tváře krušnohorské výroby.

Krajkařství

Na české straně Krušnohoří se započalo s výrobou krajky paličkováním již koncem 16. století. Krajkařství se sem rozšířilo ze Saska. Svá centra mělo krajkařství v Jáchymově, Božím Daru, Nejdku, Perninku, Abertamech, Potůčkách, Nových Hamrech.

von duftenden Räucherkerzen benutzt. Sie wurde häuslich mit Stärke und Duftstoffen gemischt und die geformten Kegel wurden getrocknet und vor Weihnachten auch weit hinter den Grenzen vom Erzgebirge entfernt verkauft. Das spezifische lokale Handwerk in Abertham war die Handschuhmacherei.

Die Nachkriegszeit war für die traditionelle Produktion schwierig. Auf der tschechischen Seite ging das Handwerk praktisch mit dem Wegzug der Bevölkerung und nachfolgendem Verbot des Unternehmens zugrunde. Es überdauerten nur die verstaatlichten größeren Betriebe, auch diese haben unter dem Mangel an Arbeitskräften gelitten. Auch auf der sächsischen Seite wurde das Unternehmen eingeschränkt, dennoch wurde die Kenntnis der Handwerke beibehalten. Nach 1990 war es also einfacher, diese erfolgreich zu entfalten sowie ökonomisch zu nutzen. Im tschechischen Erzgebirge entfalten sich die Handwerke und Kleinbetriebe in den letzten Jahren – im Zeichen der Suche nach untergegangenen Traditionen und dem neuen Antlitz der Produktion im Erzgebirge.

Klöppelei

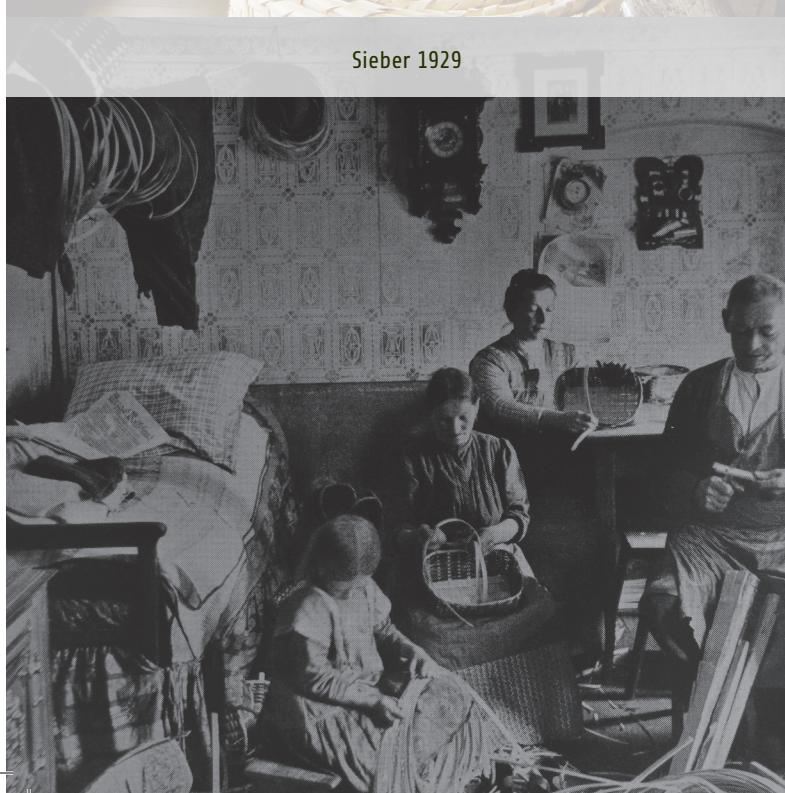
Auf der tschechischen Seite des Erzgebirges begann die Herstellung der Spitzen durch Klöppelei bereits am Ende des 16. Jahrhunderts. Die Klöppelei verbreitete sich aus Sachsen. Die Zentren der Klöppelei gab es in Joachimsthal, Gottesgab, Neudeck, Bärringen,

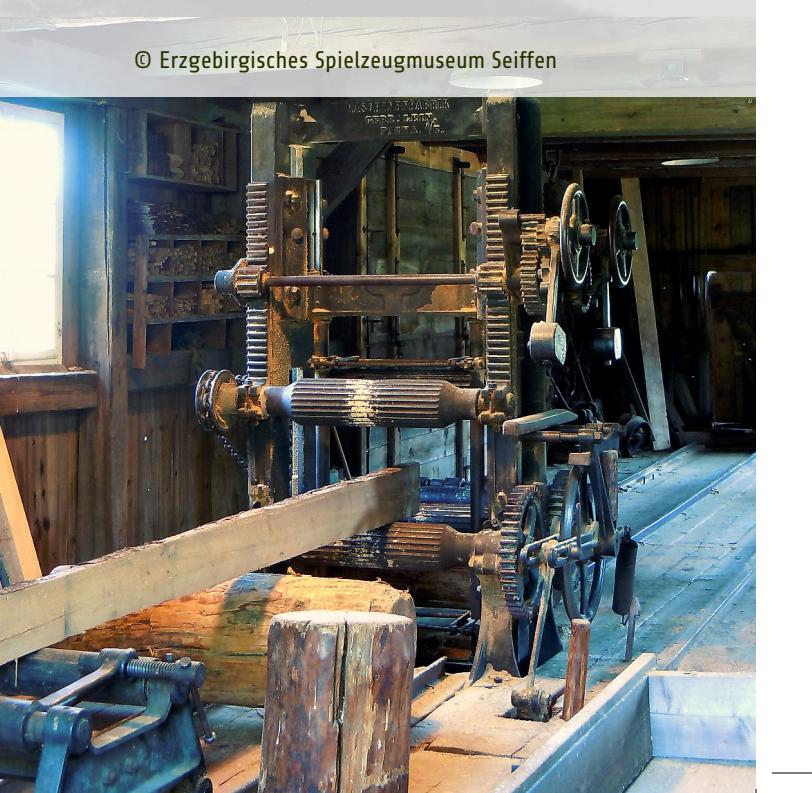
© Erzgebirgisches Spielzeugmuseum Seiffen

Sieber 1929 Pracovalo se doma / Es wurde zu Hause gearbeitet.

Sieber 1929

© Erzgebirgisches Spielzeugmuseum Seiffen

Paličkování krajek bylo velmi důležitým zdrojem obživy od 17. století až do 1. poloviny 20. století. V 18. století poptávka po ruční krajkařské práci ustala se zavedením strojové výroby. Ještě v 19. století byly zřizovány odborné školy, státní dílny, vedené belgickými mistry. Vybavení pomůckami nebylo nákladné. Typickým vzorem české krušnohorské paličkované krajky se staly krušnohorské vějířky a lístečky.

Sieber 1929

Vyšívaní tylu

Tato domácí práce byla zavedena v roce 1830 firmou z Jelení, která později přesídlila do Nejdka. Vyšíváným tylem se zdobily ubrusy, šaty, závěsy, dečky apod. Ve 20. letech 20. století začalo vyšívání tylu upadat zavedením speciálních vyšívacích strojů.

Abertham, Breitenbach sowie in Neuhammer. Die Klöppelei war ein sehr wichtiger Lebensunterhalt seit dem 17. Jahrhundert bis zur 1. Hälfte des 20. Jahrhunderts. Im 18. Jahrhundert ließ die Nachfrage nach der Handklöppelei mit der Einführung der maschinellen Produktion nach. Noch im 19. Jahrhundert wurden Fachschulen, staatliche Werkstätten, die durch belgische Meister angeleitet wurden, in Betrieb genommen. Die Ausstattung mit Hilfsmitteln war nicht kostspielig. Zu einem typischen Beispiel der tschechischen Klöppelei im Erzgebirge wurden Fächer und Blättchen.

Tülle-Stickerei

Diese Handarbeit wurde 1830 durch eine Firma aus Hirschenstand eingeleitet, die später nach Neudeck umgesiedelt ist. Mit gestickter Tülle wurden Tischtücher, Kleider, Vorhänge, Häkeldecken u. ä. geschmückt. In den 20. Jahren des 20. Jahrhunderts ging die Stickerei von Tülle durch die Einführung der speziellen Stickmaschinen abwärts. Die Kenntnis von dieser Sticktechnik geriet in Vergessenheit, sie wird heutzutage praktisch nicht mehr verwendet.

Posamenterie

Sie kam ins Erzgebirge im 18. Jh. und hat sich schnell verbreitet. Die Posamentierware wurde in Böhmischem Wiesenthal, Kupferberg und in Frühbuß gewebt. Zum Zentrum der Posamenteerie wurde Weipert. Die Produkte

Znalost této vyšívací techniky upadla v zapomnění, dnes tuto techniku prakticky nikdo nepoužívá.

Prýmkařství

Do Krušných hor se dostalo v 18. století a rychle se šířilo. Prýmky se tkaly v Loučné, Měděnci a v Přebuzi. Centrem prýmkařství se staly Vejprty. Výrobky krušnohorských prýmkařů byly v 19. století žádaným artiklem jak na tuzemském, tak i zahraničním trhu (Anglie, Amerika). Prýmkářství je řemeslo zabývající se výrobou prýmeků, tkalounů, šňůr, zdobených perlami, korálky atd. Základní surovinou jsou nitě a šňůry z hedvábí, bavlny, vlny, konopí, lnu, dále nitě zlaté, stříbrné a z jiných kovů, skleněné perly a korálky. Původně ruční výroba prýmeků byla koncem 19. století nahrazena strojovou výrobou.

© Erzgebirgisches Spielzeugmuseum Seiffen
Hračkářská dílna

Spielzeugmacherwerkstatt

der Posamenten-Hersteller aus dem Erzgebirge waren im 19. Jahrhundert eine nachgefragte Ware sowohl auf dem einheimischen als auch ausländischen Markt (England, USA). Die Posamente sind ein Handwerk, das sich mit der Produktion von Posamenten, Tressen, Faser, die mit Perlen geschmückt sind, Glaskügelchen usw. befasst. Das Grundrohstoff sind Fäden und Faser aus Seide, Baumwolle, Wolle, Hanf, Flachs und aus Gold, Silber und anderen Metallen, Glasperlen und -kugeln. Die ursprünglich manuelle Herstellung der Posamentierware wurde am Ende des 19. Jh. durch ihre maschinelle Produktion ersetzt.

Weberei

Zu den heimischen Produktionen gehörte auch die Weberei, hauptsächlich in der Umgebung von Neudeck, wo später im 19. Jh. die Spinnereien der gekämmten Garne angefangen haben zu wirken.

Herstellung von Perlmutterknöpfen

Diese Produktion wurde um 1860 eingeführt. Dieses Handwerk hat sich in Frühfuß, Sauersack und in der Umgebung von Neudeck durchgesetzt. Rohstoff – Muscheln der Schwanenmuschel – stammte aus Mitteleuropa. An der Herstellung der Knöpfe waren die ganzen Familien beteiligt. Die Knöpfe unterlagen nicht sehr den Modetrends und so haben sie im Vergleich mit den anderen einheimischen Arbeiten eine stabilere

Tkalcovství

K domácím výrobám patřilo také tkalcovství, hlavně v okolí Nejdku, kde později v 19. století začaly působit přádelny česané příze.

Výroba perleťových knoflíků

Výroba knoflíků byla zavedena kolem roku 1860. Toto řemeslo se ujalo na Přebuzi, Rolavě a v okolí Nejdku. Surovina – lastury mušle říční – pocházela ze střední Evropy. Na výrobě knoflíků se podílela celá rodina. Knoflíky nepodléhaly tolík módě, a tak ve srovnání s jinými domácími pracemi poskytovala jejich výroba stabilnější výdělek. Jelikož perlet byla vzácnou surovinou, byly perleťové odřezky dále zpracovávány ve šperkařství. Perleti se také využívalo k intarziím při výrobě šperkovnic či jiných předmětů.

Rukavičkářství

Počátky výroby rukavic spadají do poloviny 19. století. Okolo roku 1860 rukavičkářské firmy zaměstnávaly kolem 100 žen z Abertam, Perninku a Horní Blatné a v roce 1913 to bylo již 388 zaměstnanců. Po 1. světové válce došlo k útlumu výroby, ale již po roce 1920 opět stoupal export. Ve 30. letech 20. století bylo v Abertamech zřízeno dokonce rukavičkářské učiliště. Po 2. světové válce nastaly v důsledku vysídlení německých odborníků a těžby jáchymovského uranu problémy s udržením a

Belohnung gewährt. Da die Perlmutter ein wertvolles Material war, wurden die Perlmutterbrüche weiter als Schmuck verarbeitet. Das Perlmutt wurde auch für die Intarsien bei der Herstellung der Schmutzkästen sowie von anderen Gegenständen verwendet.

Handschuhmacherei

Beginn der Handschuhmacherei gehört in die Hälfte des 19. Jahrhunderts. Um 1860 haben die Handschuhfirmen rund 100 Frauen aus Abertham, Bärringen und der Bergstadt Platten beschäftigt. 1913 handelte es sich bereits um 388 Beschäftigte. Nach dem 1. Weltkrieg hat die Produktion nachgelassen, aber bereits nach 1920 stieg der Export wieder an. In den 30. Jahren des 20. Jahrhunderts wurde in Abertham sogar eine Berufsschule gegründet. Nach dem 2. Weltkrieg kamen aufgrund der Aussiedlung der deutschen Fachleute und des Uranabbaus in Joachimsthal Probleme mit der Aufrechterhaltung und Entwicklung der Produktion zustande. In den 60. Jahren wurde die Firma in Abertham in das Nationalunternehmen der Handschuhfirmen in Doberschisch eingegliedert. In den 90. Jahren hat aber die Produktion aufgehört. Die Tradition wurde durch eine private Firma aufrechterhalten.

Metallverarbeitung

Im Zusammenhang mit der Metallwäscherie und später Grubentätigkeit entwickelte sich in der Region die Zinnverarbeitung, Kannen-, Messer-, Feilen-, Draht-, Blech-, Waffen-, Munition-, Nagel- und

© Erzgebirgisches Spielzeugmuseum Seiffen
Vytěžená ruda se zpracovávala v hamrech

Das abgebaute Erz wurde in Eisenhammern
verarbeitet

rozvojem výroby. V 60. letech byl Abertamský závod začleněn do národního podniku Rukavičkářské závody Dobříš. V 90. letech ale výroba zanikla, v tradici pokračuje soukromá firma.

Zpracování kovů

V souvislosti s rýzováním a později s důlní činností se v Krušnohoří rozvíjelo cínařství, konvářství, nožířství, pilníkářství, výroba drátů, plechu, zbraní a munice, hřebíků a řetězů, také zvonoviny, lžic, plechových zrcadel, dekorativních předmětů a liter pro knihtisk. Až do druhé poloviny 19. století šlo o rukodělnou malovýrobu.

Lžičařství – výroba lžic

Počátky výroby lžic ze stříbra a cínu spadají do období po třicetileté válce. V 19. století se lžíce vyráběly hlavně v Nejdku, Abertamech, Jindřichovicích, Mlýnské aj., centrem ale byla Horní Blatná. Kolem roku 1860 výroba lžic v Krušných horách zaměstnávala kolem 680 osob, za dvacet let jich bylo ale o 500 méně. Cínování bylo konečnou fází při rukodělné výrobě lžic, rozšířené hlavně na Neudecku, Blatensku, Abertamsku, ale i v oblasti Rotavy, Jindřichovic a Nových Hamrů, a to již od 17. století. Na jejich výrobě se podíleli kováři, pilníkáři a leštěči. Ručně vyráběné lžíce byly výhodným vývozním artiklem až do poloviny 19. století, kdy byla zavedena výroba tovární. Té však domácká výroba nemohla konkurovat. Tovární velkovýroba

Kettenproduktion sowie die Produktion von Glockenmaterial und von Löffeln, Blechspiegeln, dekorativen Gegenständen und Lettern für den Buchdruck. Bis zur zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts handelte es sich um Kleinindustrie mit dominierender Handarbeit.

Löffelmacherei -Löffelherstellung

Die Anfänge der Löffelherstellung aus Silber und Zinn fallen in die Zeit nach dem Dreißigjährigen Krieg. Im 19. Jahrhundert wurden die Löffel hauptsächlich in Neudeck, Abertham, Heinrichsgrün und anderswo produziert, das Zentrum war aber die Bergstadt Platten. Um 1860 beschäftigte die Löffelherstellung im Erzgebirge rund 680 Personen, zwanzig Jahre später waren es aber 500 weniger. Das Verzinnen war die Endphase der manuellen Löffelherstellung, die hauptsächlich im Gebiet um Neudeck, Platten, Abertham, sowie um Rothau, Heinrichsgrün und Neuhammer verbreitet war, und zwar bereits seit dem 17. Jahrhundert. An der Herstellung waren Schmiede, Feilenhauer und Schleifer beteiligt. Die handgemachten Löffel waren ein vorteilhafter Exportartikel bis zur Hälfte des 19. Jahrhunderts, als die Fabrikerzeugung, mit der die heimische Produktion nicht konkurrieren konnte, eingeführt wurde. Die industrielle Großproduktion von Löffeln behauptete sich bis zum 2. Weltkrieg in der Bergstadt Platten, auf der sächsischen Seite in Aue.

lžic se udržela až do 2. světové války v Horní Blatné, na saské straně fungovala továrna v Aue.

Cínařství

Na rozvoj řemesla mělo vliv odkrytí cínových ložisek na Hřebečné v roce 1545. Z cínu bylo vyráběno nádobí (konvice, mísy, talíře, číše), také křtitelnice, kříže a svícny. Český cín výborné kvality se od 16. století stal výnosnou surovinou pro vývoz.

Dřevovýroba

Dřevovýroba byla typickým řemeslem pro Krušnohoří. Vznikaly tu vyřezávané a soustružené hračky i předměty domácí potřeby. Specifické krajové výtvarné prvky těchto předmětů jsou dnes typické zejména pro německou část Krušných hor, centrem výroby dřevěných hraček je Seiffen.

Šperkařství

je pro oblast Krušných hor typické od konce 18. století. Zejména se jedná o stříbrné lidové šperky, které byly součástí lidového krušnohorského kroje. Stříbrný šperk, tzv. závěs, byl doplněn tolarem, jáchymovskou biblickou medailí nebo jinou pamětní mincí. Stříbrné náhrdelníky byly obvykle nižší

Zinnherstellung

Die Entwicklung vom Gewerbe wurde durch das Entblößen der Zinnlager in Hengsterbergen im Jahr 1545 beeinflusst. Aus dem Zinn wurde Geschirr (Kannen, Schüsseln, Teller, Karaffen) sowie Kreuze, Taufbecken und Kerzenständer hergestellt. Das tschechische Zinn von ausgezeichneter Qualität wurde seit dem 16. Jahrhundert zu einem rentablen Exportrohstoff.

Holzverarbeitung

Die Holzverarbeitung war ein typisches Handwerk im Erzgebirge. Es entstanden hier geschnitzte und gedrehte Spielzeuge sowie Haushaltgegenstände. Die spezifischen regionalen bildnerischen Elemente dieser Gegenstände sind heute insbesondere typisch für das sächsische Teil des Erzgebirges, Zentrum der Holzspielzeugproduktion ist heute Seiffen.

Schmuckmacherei

Die Schmuckmacherei ist für die Erzgebirgsregion seit dem Ende des 18. Jahrhunderts typisch. Es handelt sich insbesondere um silbernen Volksschmuck, der ein Bestandteil der Volkstracht im Erzgebirge war. Der Silberschmuck, wurde durch einen Taler, Joachimsthaler biblische Medaille oder eine andere Gedenkmünze ergänzt. Der Feinbehalt von Silber in den Halsketten war gewöhnlich niedrig. Sie wurden gegossen, geschmückt durch Gravieren, Treiben, Stempeln und Vergolden. In die Rähmchen wurden böhmische Granate und bunte Gläschen eingesetzt.

© Erzgebirgisches Spielzeugmuseum Seiffen
Vybavení kuchyně na počátku 20. století

Küchenausstattung zu Beginn
des 20. Jahrhunderts

© Pixabay

Základ krušnohorské kuchyně
Der Grund der erzgebirgischen Küch

© Marcel Drechsler - Mediadesign
„Schwammesupp“ – polévka z lesních hub
Walzpilzsuppe

© Marcel Drechsler - Mediadesign

© Pixabay
Časté byly chlupaté knedlíky – ze syrových brambor
Oft gab es „grüne Knödel“ – aus rohen Kartoffeln

ryzosti, zpracované technikou lití, zdobené rytím, tepáním, kolkováním a zlacením. Do rámečků byly zasazovány české granáty a barevná sklíčka.

Krušnohorská kuchyně a tradiční potraviny

Krušnohorskou kuchyni od počátku ovlivňovaly přírodní podmínky i hospodářský vývoj. Chladné, vlhké klima s dlouhou zimou a neúrodná, kamenitá, místy rašelinná půda nepřeje zemědělství. Nevýhodné obdělávání půdy proto podnítil až pokles zisku z těžby, který už nepokryl dovoz potravin.

Rozsáhlější pole se však rozkládala jen v nižších polohách mírnějších saských svahů. Na hřebeni se

Ovocných stromů je na horách málo
Obstbäume gibt es im Gebirge weniger

Erzgebirgische Küche und traditionelle Lebensmittel

Die Erzgebirgische Küche wurde seit Anfang an sowohl durch die Naturbedingungen als auch die wirtschaftliche Entwicklung beeinflusst. Ein kühles, feuchtes Klima mit einem langen Winter und unfruchtbare, steiniger, stellenweise moorartiger Erdboden sind für die Landwirtschaft ungünstig. Ungünstige Kultivierung vom Erdboden stachelte deswegen erst die Senkung vom Gewinn aus dem Abbau an, der den Lebensmittelimport nicht mehr abdecken konnte.

Die umfangreicheran Felder ausbreiteten sich aber nur in den tieferen Lagen der sanfteren sächsischen Hügel. Auf dem Gebirgskamm gab es nur kleine Felder auf den südlichen Hängen. Es gab hauptsächlich die Zucht von Haustieren, Weide und Heuernte. Es wurden im Großen die Kühe gehalten, aber eine Ziege – oder die Kuh der Bergleute – befand sich in jeder Hütte. Es wurden Korn und Hafer angepflanzt, in den Gärten hinter den Häusern auch Kraut und Rübe. Ende des 18. Jh. verbreiteten sich Kartoffeln, die dank ihrer Widerstandsfähigkeit die sich wiederholenden Hungerkatastrophen eingeschränkt haben und wurden zum Hauptprodukt. Noch am Anfang des 20. Jh. stellten die Kartoffeln die Basis der erzgebirgischen Küche dar. Die weiteren Ingredienzen waren hauptsächlich

malá pole zakládala jen na jižních svazích. Hlavní byl chov, pastevectví a sklizeň sena. Ve velkém se chovaly krávy, ale koza – neboli kráva horníků – byla v každé chalupě. Pěstovalo se žito a oves, na zahradách za domy také zelí a řepa. Koncem 18. století se rozšířily brambory, které díky své odolnosti omezily opakující se hladomory a staly se hlavní plodinou. Ještě počátkem 20. století tvořily brambory základ krušnohorské kuchyně. Dalšími ingredienty bylo hlavně mléko, tvaroh a sýr. Máslo a vejce se prodávaly a maso se šetřilo na neděle a svátky. Velkou část obživy zajišťoval les. Sbíraly se houby, borůvky a brusinky, ale i smrkové výhonky a luční bylinky. Typicky krušnohorské pokrmy jsou různé placky a knedlíky z brambor a polévky.

Kromě bylinných čajů se pilo slabé pivo. Vyhlášené pivovary na české straně zanikly po roce 1945, v současnosti však vznikají nové. V Sasku řada

Milch, Quark und Käse. Die Butter und Eier wurden verkauft und das Fleisch wurde für die Sonntage und Feiertage aufgehoben. Für einen großen Teil des Nahrungserwerbs sorgte der Wald. Es wurden Pilze, Heidelbeeren und Preiselbeeren, sowie Fichte-Sprösslinge und Wiesenkräuter gesammelt. Typisch erzgebirgische Gerichte sind verschiedene Pfannkuchen und Kartoffelklöße und Suppen.

Neben Kräutertee wurde schwaches Bier getrunken. Die namhaften Brauereien auf der tschechischen Seite gingen nach 1945 zugrunde, es entstehen aber zurzeit neue. In Sachsen konnte eine Reihe von Brauereien die Periode der Verstaatlichung überstehen, aber auch hier wächst das Interesse an neuen kleinen Brauereien. Eine bis heute hergestellte Spezialität sind die Kräuterliköre.

Die Wandlungen und Bereicherungen der Kochkunst brachte jede Migrationswelle, seit dem 16. Jh.

© Pixabay

© Marcel Drechsler – Mediadesign

pivovarů období zestátnění přetrvala, ale i zde roste zájem o nové minipivovary. Dodnes vyráběnou specialitou jsou bylinné likéry. Proměny a obohacení kuchyně přicházely s každou migrační vlnou, od 16. století až po tzv. uranovou horečku v 50. letech v Sasku. Poválečná výměna obyvatel přinesla do saského Krušnohoří vlivy z české strany, do českého Krušnohoří zase noví obyvatelé přinesli své zvyklosti. Tradiční kuchyně se od 90. let v Sasku opět těší zájmu a stává se mj. středem pozornosti cestovního ruchu. V poslední době roste zájem také na české straně. Tradice zde slouží jako inspirace pro nové nápady.

bis zum sog. Dritten Berggeschrey in den 50. Jahren des 20. Jh. in Sachsen. Der Wandel der Bevölkerung nach dem Krieg brachte in das sächsische Erzgebirge Einflüsse aus der tschechischen Seite, ins tschechische Erzgebirge brachten andersrum die neuen Einwohner ihre Angewohnheiten. Die traditionelle sächsische Küche freut sich seit den 90. Jahren des 20. Jh. in Sachsen wieder über das Interesse und wird neben anderem zum Mittelpunkt des Interesses für den Fremdenverkehr. In der letzten Zeit nimmt das Interesse auch auf der tschechischen Seite hier dient als eine Inspiration für neue Ideen.

PODĚKOVÁNÍ

Autorka děkuje následujícím institucím a výrobcům za laskavé poskytnutí informací, písemných a obrazových materiálů a fotografií:
Marcel Drechsler Mediadesign, panu Marcelu Drechslerovi
Oblastní muzeum v Chomutově, panu Stanislavu Dědovi
Oblastní muzeum v Mostě, paní Aleně Kvapilové
Spielzeugmuseum Seiffen, panu Konradu Auerbachovi
Wirtschaftsförderung Erzgebirge GmbH (projekt Cíl 3 „Kulinářské zážitky v Krušnohoří/Erzgebirge“), paní Susann Thiele

VÝBĚR Z LITERATURY

Mikšíček, P. (2006): Znovuobjevené Krušnohoří – Das wiederentdeckte Erzgebirge. Nakladatelství Českého lesa, Domažlice, 436 s.
Pokorná, L. (2012): Studie k historii krušnoborského hračkářství. Oblastní muzeum v Mostě, Dialog, Most, 118 s.
Schicker, G. B. (2013): Kulturgeschichte der Gastronomie im sächsischen und böhmischen Erzgebirge. Wissenschaftliche Projektstudie (Ziel-3-Projekt Erzgebirge/Krušnohoří kulinarisch erleben). WFE, Annaberg-Buchholz, 135 S.
Sieber, S. (1929): Das Erzgebirge. Landschaft und Menschen. Wolfgang Jess, Dresden, 160 S.

DANKSAGUNG

Die Autorin bedankt sich bei den folgenden Institutionen und Herstellern für die zur Verfügung gestellten Informationen, schriftliche Unterlagen, sowie Bilder und Fotografien.

Marcel Drechsler Mediadesign, Herrn Marcel Drechsler
Regionalmuseum in Chomutov, Herrn Stanislav Děd
Regionalmuseum in Most, Frau Alena Kvapilová
Spielzeugmuseum Seiffen, Herrn Konrad Auerbach
Wirtschaftsförderung Erzgebirge GmbH (Projekt Ziel 3 „Erzgebirge / Krušnohoří kulinarisch erleben“), Frau Susann Thiele

LITERATUR – RESSOURCEN

Mikšíček, P. (2006): Znovuobjevené Krušnohoří – Das wiederentdeckte Erzgebirge. Verlag Nakladatelství Českého lesa, Domažlice, 436 S.
Pokorná, L. (2012): Studie k historii krušnoborského hračkářství. Oblastní muzeum v Mostě, Dialog, Most, 118 S.
Schicker, G. B. (2013): Kulturgeschichte der Gastronomie im sächsischen und böhmischen Erzgebirge. Wissenschaftliche Projektstudie (Ziel-3-Projekt Erzgebirge / Krušnohoří kulinarisch erleben). WFE, Annaberg-Buchholz, 135 S.
Sieber, S. (1929): Das Erzgebirge. Landschaft und Menschen. Wolfgang Jess, Dresden, 160 S.

Vydavatel | Herausgeber:

Vydala MAS Krušné hory, o.p.s.

jako součást projektu

„Řemesla, tradice a regionální produkty Krušnohoří“,
který je spolufinancován z rozpočtu Karlovarského kraje.

2017

www.mas-krusnehory.cz

Text: RNDr. Magdalena Fialová (Kašková), MAS Krušné hory, o.p.s

Grafika | Grafik: Eliška Failová

Tisk | Druck: ANIKO TISK Praha

Překlad | Übersetzung: Ing. Rudolf Hrebeňár

Náklad | Auflage: 500 ks / St.

